

ІСТОРІЯ ОДНОГО РЕГІОНУ

Кріль Михайло. Старосамбірщина: історія і культура. – Львів, 2009. – 600 с. + 24 іл.

Вітчизняне краєзнавство довгий час жевріло на задвірках історичної науки. Коли впали ідеологічні пута – з'явилася інша небезпека: дилетантські опуси з неперевіреними матеріалами, нефахово прочитаними архівними документами. Грішать недбалістю, поданням невірно інтерпретованих і до кінця не зрозумілих самим авторам фактів і численні популярні, туристичні та довідкові видання, не кажучи про публікації в Інтернеті. Але і такої інформації загалом обмаль. Представники діаспори, фінансуючи краєзнавчі видання, доповнюють їх своїми мемуарами переважно з міжвоєнного періоду, відродження справжнього наукового краєзнавства відбувається дуже повільно. Інформація про краєзнавчі видання також обмежена. Можна стверджувати, що певні здобутки належать кафедрі історичного краєзнавства Львівського національного університету імені Івана Франка (яка регулярно проводить наукові краєзнавчі конференції та видає їх матеріали¹, редагує і друкує праці галицьких краєзнавців, які залишилися в рукописах²) та Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України (який видає серійні збірники наукових статей, присвячених історії окремих регіонів³). З регіональних видань можна відзначити ще й окремі випуски альманаху

¹ *Історичні пам'ятки Галичини (до 150-річчя від дня народження Івана Франка). Матеріали Четвертої наукової краєзнавчої конференції* / Відпов. ред. д.і.н. проф. С. Качараба. Львів 2008, 550 с.

² Гронський Й. *Нарис історії Яворівщини* / Ред. д.і.н. проф. В. Голубко, д.і.н. проф. С. Качараба, к.і.н. доц. А. Середяк. Львів 2008, 240 с.

³ *Жовківщина. Історико-мемуарний збірник* / Відпов. ред. д.і.н. М. Литвин. т. 1. Жовква; Львів; Балтимор 1994, 326 с.; т. 2. Жовква; Львів; Балтимор 1995, 346 с.; т. 3. Жовква; Львів; Балтимор 1997, 367 с.; т. 5. Жовква; Львів; Балтимор 1998, 186 с.; *Миколаївщина. Збірник наукових статей* / Відпов. ред. д.і.н. Л. Войтович. Львів 1998, т. 1; Львів 2002, т. 2; Львів 2006, т. 3; Львів 2007, т. 4.

“Старосамбірщина”, який видає Прикарпатська асоціація розвитку краю (ПАРК)⁴. Але і всі перелічені видання пропонують лише дослідження певних періодів чи епізодів з історії краю. Переважна більшість інших краєзнавчих праць належить нефакхівцям і, на жаль, має надто багато помилок.

За таких умов поява окремої монографії, присвяченої історії цілого регіону від найдавніших часів до наших днів, пера відомого історика, безперечно, відноситься до подій знакових. Адже Старосамбірщина – територія, щільно заселена від часу формування слов’янських племен, яка має міста з давніми традиціями самоврядування за магдебурзьким правом (Старий Самбір, Доброміль, Стара Сіль, Нове Місто, Нижанковичі, Хирів, Фельштин [Скелівка], Ляшки Муровані [Муроване]). У якому з регіонів було ще стільки міст? Крім того, тут ще знаходилися родові гнізда відомих князівських династій – Библо, Терло, Тершів, князівські фортеці – Спас, Лаврів та Передільниця, які не отримали міського статусу лише через політичні трансформації в краю. Природньо, що ця територія відіграла важливу роль і в культурному розвитку краю.

На мій погляд, монографія д.і.н. професора М. Кріля є помітною подією в українському краєзнавстві. Авторів вдалося подати цілісну картину історії Старосамбірщини від найдавніших часів до наших днів, охопивши етнічні, політичні, релігійні, економічні та культурні проблеми. Праця складається з розгорненого вступу (в якому подано також історіографію та характеристику джерел), десяти розділів (які розкривають всі сторони розвитку суспільства і території в різні періоди), висновків та додатків (тексти угод двостороннього українсько-польського прикордонного співробітництва, виконавчих протоколів, ухвал і угод; особовий та географічний покажчики, перелік використаних джерел і літератури). Більшість ілюстрацій, поданих у монографії, фактично є джерелами, які доповнюють авторський текст. Виклад матеріалу продуманий, лаконічний і водночас інформативно насичений, написаний доброю мовою. Важливу

⁴ *Старосамбірщина*. Старий Самбір 2002, Вип. 2. [Мицько І. *Старосамбірщина*. Історичні етуди, с. 7–195].

роль відіграють численні статистичні таблиці, які показують динаміку демографії, економічного і культурного рівня населення. До праці додані зображення гербів та прапорів населених пунктів регіону. Монографія є як цінною для науковців, так і цікавою для широкого кола читачів.

Звичайно, стан збереження джерел не дає можливості в однаковій мірі висвітлити всі періоди історії Старосамбірщини, а також уникнути проблем, навколо яких ще довго триватиме полеміка. Автор намагався не заплутувати читачів дискусійними питаннями, але таке уникнення, очевидно, в окремих місцях призвело до появи своєрідних “білих плям” в насиченому цінною інформацією тексті. Так, у першому розділі “Територія і населення в етнічних і суспільних процесах регіону (до IX ст. н. е.)” згадується про міграцію готів та їх поселення на території Львівщини (с. 39). Готи мігрували з низин Вісли через північно-східну частину Львівщини на початку II ст. н. е. Старосамбірщину вони не зачепили. Їх поселень (*вельбарська культура*) тут не було. Найближчу пам’ятку пов’язану з готами *черняхівської культури* знайдено в с. Стрільковичі поблизу шосе Старий Самбір–Самбір⁵. Дискусійним є також твердження про гегемонію дулібів у Прикарпатті та підпорядкування ними карпатських хорватів (с. 41–42). Хорватський масив, що почав формуватися на основі *культури карпатських курганів* (II–VI ст. н. е.), пам’ятки якої присутні на Старосамбірщині, зокрема в Добромилі⁶, досить виразно відрізняється від волинського масиву, частиною якого були дуліби⁷. Територія Старосамбірщини входила до складу хорватського князівства присян (засян), про яких є згадка у Баварського Географа (IX ст.) та Празькому привілеї 1086 р. (остання базується на ранішому документі 983 р.⁸).

⁵ Смишко М. Ю. Исследование черняховского могильника в Верхнем Поднестровье. *Археологические открытия. 1968 г.* Москва 1969, с. 254–256.

⁶ Йоги ж. *Карпатські кургани першої половини I тисячоліття н. е.* Київ 1960.

⁷ Войтович Л. Етнотериторіальна підоснова формування удільних князівств Волинської землі. *Волино-Подільські археологічні студії.* Львів 1998, т. 1, Пам’яті І. К. Сवेशнікова (1915–1995), с. 286–294.

⁸ Войтович Л. *Князівства карпатських хорватів.* Львів 2001, с. 195–210; Йоги ж. “Черв’яни” у працях І. Крип’якевича (До питання про початок державності). Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, Львів

В окремих місцях роботи, можливо, слід було б подати ширші екскурси. Так, наприклад, розповідь про відому родину Бибельських (с. 69), вартувало б доповнити кількома важливими деталями: князь Іван Несвіцький, який бл. 1438 р. одружився з Ярошною Бибельською і отримав за нею Передільницю, Губичі, Ляцьку Волю (Ляцько) та інші села, не просто титулувався як “князь передільницький”, а розглядав свої володіння як окреме удільне князівство, що було цілком в дусі часу. Його батьківське князівство з центром у Несвічі поблизу Луцька за розмірами поступалося Передільницькому. “Князями передільницькими” титулувалися і сини Івана – Ясько та Михайло, а дружина одного з них Ася Дмитрівна Боратинська також носила титул “княгиня передільницька”⁹. Провідний польський генеалог Я. Тенговський взагалі вважає князя Івана Несвіцького васалом ще короля Владислава Ягайла, який покинув Волинь і перебрався до Галичини, де отримав у володіння поблизу Бобла¹⁰. Напевно це і підштовхнуло волинського князя до шлюбу з представницею галицької еліти. Отже, достатньо переконливим виглядає існування на Старосамбірщині удільного Передільницького князівства бл. 1438–1492 рр., державці якого були васалами короля Польщі. В Галичині у XV ст. існувало ще тільки Жидачівське

2001, вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві, с. 818–822; Його ж. Перемиське князівство. Джерела державності. *Перемиська земля протягом віків*. Під ред. С. Заброварного. Львів 2003, вип. 3, с. 39–50; Його ж. Карпатські хорвати в етнополітичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього середньовіччя. *Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до XVIII ст.)*. Київ 2004, вип. 4, с. 105–132; Його ж. “Білі” хорвати чи “карпатські” хорвати? Продовження дискусії. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Вип. 8. Дрогобич 2004, с. 38–45; Його ж. Карпатские хорваты. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 2. История*. Санкт-Петербург 2005, Вып. 1, с. 133–146; Його ж. Восточное Прикарпатье во второй половине I тыс. н. э. Начальные этапы формирования государственности. *Rossica Antiqua. 2006. Исследования и материалы* / Отв. Ред. А. Ю. Дворниченко, А. В. Майоров. Санкт-Петербург 2006, с. 6–39.

⁹ Wolff J. *Kniaziowie Litewsko-Ruscy od konca XIV wieku*. Kraków 1895, s. 403–404; Войтович Л. *Княжа доба на Русі: Портрети еліти*. Біла Церква 2006, с. 651–652.

¹⁰ Tęgowski J. Pochodzenie kniazzyw Iwana i Fedora Nieswickich. *Genealogia*, t. 7. 1996, s. 130–132.

удільне князівство, тоді як на Волині, Київщині та Чернігівщині в цей період їх було декілька десятків.

Територія Старосамбірщини входила до складу домену галицьких князів. Напевне, вартувало більше уваги звернути саме на цей період, особливо на історію князівських замків, зокрема, в Спасі, а також монастир у Лаврові. З Лаврівським монастирем святого Онуфрія пов'язаний цікавий факт згідно з яким сюди після смерті своєї дружини Констанції пішов князь Лев Данилович, прийнявши чернечий чин. Тут він помер і був похований. Вартувало би подати історію пошуків могили князя Лева і підсумки дискусії навколо часу його смерті та місця поховання. З Лавровом також пов'язана проблема існування окремої Самбірської єпархії.

Зрозуміло, що незначні редакторські огріхи чи дискусійні моменти не можуть змінити загального позитивного враження від монографії М. Кріля. Добромільський редактор гідно виконав свій борг перед малою Батьківщиною, створивши ґрунтовну працю з її історії і подавши достойний взірєць для наслідування своїм колегам.